

مجموعه مقالات

اولین همایش ملی اشتغال سبز

توسعه پایدار

اقتصاد پایدار

معماری پایدار

زندگی پایدار

سرفایش جهانی
سوء تغذیه
بیابان زایی
تخریب جنگلها و مراتع

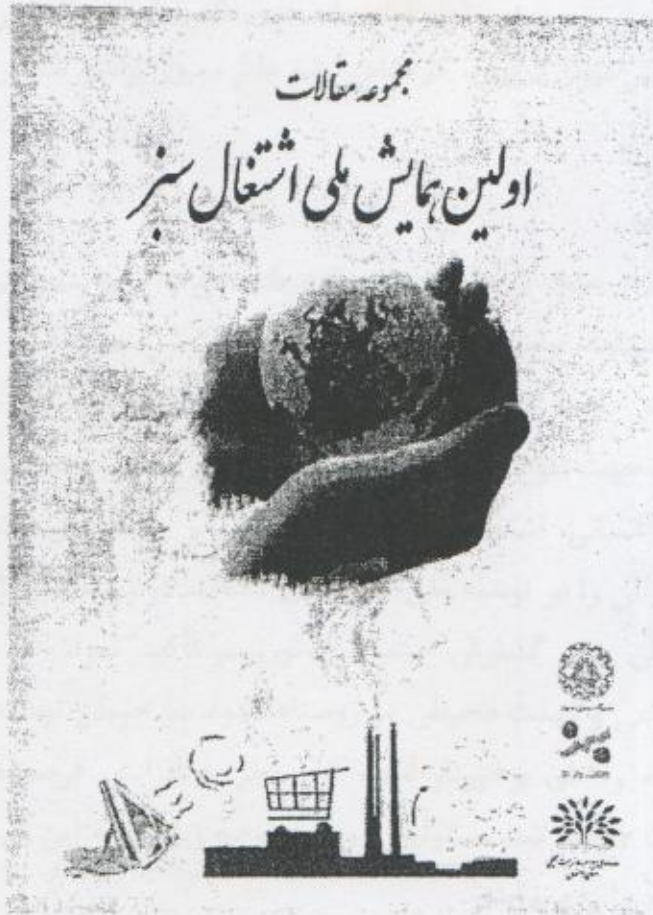
دانشگاه صنعتی شاهرود

مجمعیت پیام سبز

انجمن ملی مردم‌نوازی
اصفهان

عنوان کتاب: مجموعه مقالات اولین همایش ملی اشتغال سبز

گرد آورنده: دبیرخانه همایش ملی اشتغال سبز

دبیر علمی همایش: دکتر سید احمد خاتون آبادی

کمیته ویرایش: دکتر سید احمد خاتون آبادی، محمد شفیعی زاده، عاطفه شفیعی، فرنگیس ربیعی،
مجتبی کنعانی، ساسان سلیمی،

طراح و صفحه آرا: محمد شفیعی زاده، ساسان سلیمی، مجتبی کنعانی

شمارگان: ۵۰۰

نوبت چاپ: اول - ۱۳۸۸

ناشر: انتشارات دانشگاه صنعتی اصفهان

نشانی: اصفهان، دانشگاه صنعتی اصفهان، مرکز نشر دانشگاه

درآمدی بر توسعه اکوتوریسم

الهام فهام، دانشجوی دکتری آموزش کشاورزی، دانشگاه تهران
امیر کیوان درویش، کارشناس ارشد دفتر ممیزی اراضی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور

چکیده

هدف از مطالعه حاضر توصیف مفهوم اکوتوریسم، اثرات مثبت و منفی گسترش این بخش در روستاها، عوامل مؤثر بر موفقیت توسعه اکوتوریسم و نقش مشارکت محلی در توسعه آن می‌باشد. مطالعه حاضر کتابخانه ای می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که صنعت اکوتوریسم، یکی از راهبردهای جدید جهت تنوع بخشی به اقتصاد، جلوگیری از مهاجرت‌های روستایی، افزایش بهره‌وری و کارآمدی منابع انسانی، اشتغال‌زایی، تعامل فرهنگی و حفاظت زیست محیطی می‌باشد و اغلب کشورهای جهان آن را در توسعه ملی خود جای داده‌اند. در روستاهای ایران به دلیل وجود زمینه‌های مناسب، می‌توان روی گسترش صنعت اکوتوریسم تأکید نمود که خود می‌تواند سبب توسعه اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی در روستاها شود. در جریان توسعه اکوتوریسم، مشارکت جوامع محلی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است که منجر به افزایش فرصت‌های شغلی روستاییان و حفظ محیط زیست خواهد شد. مسئولین امر باید توجه ویژه‌ای به این مبحث نموده و با اقدامات مقتضی، موانع موجود را رفع نمایند.

واژگان کلیدی: اکوتوریسم، توسعه، مشارکت، جوامع محلی، حفاظت زیست محیطی

درآمدی بر توسعه اکوتوریسم

الهام فهام^۱، امیر کیوان درویش^۲

چکیده

هدف از مطالعه حاضر توصیف مفهوم اکوتوریسم، اثرات مثبت و منفی گسترش این بخش در روستاها، عوامل مؤثر بر موفقیت توسعه اکوتوریسم و نقش مشارکت محلی در توسعه آن می‌باشد. مطالعه حاضر کتابخانه‌ای می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که صنعت اکوتوریسم، یکی از راهبردهای جدید جهت تنوع بخشی به اقتصاد، جلوگیری از مهاجرت‌های روستایی، افزایش بهره‌وری و کارآمدی منابع انسانی، اشتغال‌زایی، تعامل فرهنگی و حفاظت زیست محیطی می‌باشد و اغلب کشورهای جهان آن را در توسعه ملی خود جای داده‌اند. در روستاهای ایران به دلیل وجود زمینه‌های مناسب، می‌توان روی گسترش صنعت اکوتوریسم تأکید نمود که خود می‌تواند سبب توسعه اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی در روستاها شود. در جریان توسعه اکوتوریسم، مشارکت جوامع محلی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است که منجر به افزایش فرصت‌های شغلی روستاییان و حفظ محیط زیست خواهد شد. مسئولین امر باید توجه ویژه‌ای به این مبحث نموده و با اقدامات مقتضی، موانع موجود را رفع نمایند.

واژگان کلیدی: اکوتوریسم، توسعه، مشارکت، جوامع محلی، حفاظت زیست‌محیطی

۱- مقدمه

تنوع بخشی به اقتصاد، بالابردن شاخص‌های توسعه انسانی، مشکلات ناشی از صنعتی شدن، مهاجرت‌های روستایی، افزایش بهره‌وری و کارآمدی نیروی انسانی، اشتغال‌زایی، تعامل فرهنگ‌ها و کفتمان‌ها و حفظ محیط زیست از دغدغه‌هایی است که جهان امروز با آن روبرو می‌باشد. در این میان کشورهایایی که به متنوع سازی اقتصاد روی آورده‌اند و خواستار رهایی از اقتصاد تک پایه‌ای هستند در

۱. دانشجوی دکتری آموزش کشاورزی، دانشگاه تهران (elham_agri@yahoo.com)

۲. کارشناس ارشد دفتر ممیزی اراضی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور (darvish807@yahoo.com)

جستجوی شناخت راه‌های آن یا خلق راه و روش‌های جدید هستند. یکی از این روش‌ها توریسم می‌باشد که اغلب کشورهای به ویژه کشورهای که به لحاظ موقعیت مکانی از این مزیت برخوردارند آن را در برنامه توسعه ملی خود گنجانده‌اند تا از این طریق بتوانند فرایند توسعه ملی خود را سرعت بخشند (افتخاری و قادری، ۱۳۸۱). بنابراین امروزه اکوتوریسم که بخشی از صنعت توریسم می‌باشد به طور فزاینده‌ای به عنوان یک راهبرد، در حال پیشرفت و گسترش می‌باشد (Garrod, 2003)، که تحقق و گسترش آن بر اساس موازین علمی و استانداردهای جهانی نه تنها می‌تواند بهبود کیفیت منابع موجود و جلوگیری از نابودی آن را به همراه داشته باشد (میرسنجری، ۱۳۸۵)، بلکه فرصتی را برای سودرسانی به جوامع محلی و حفظ اقتصاد ملی فراهم می‌کند (Nianyong & Zhung, 2001).

نامگذاری سال ۲۰۰۲ از سوی سازمان ملل متحد به عنوان سال جهانی اکوتوریسم، فرصت مناسبی را برای فعالیت کشورهای در حال توسعه به خصوص ایران در زمینه توسعه اکوتوریسم فراهم کرده (نیازمند، ۱۳۸۵)؛ و از طرفی وجود منابع طبیعی منحصر به فرد در ایران، اقلیم‌های گوناگون و ... شرایط بسیار مناسبی را برای توسعه امر مذکور در کشور مهیا نموده است (میرسنجری، ۱۳۸۵)؛ این بخش در کشور ما، با عنایت به زمینه‌های بالقوه آن می‌تواند کارکردهای چندی را در پایداری عرصه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی کشور ایفا کند (اشتری مهرجردی، ۱۳۸۳).

۲- تعاریف اکوتوریسم

اکوتوریسم هر نوع توریسمی است که به طبیعت مرتبط باشد به طوری که انگیزه اصلی در این نوع توریسم بهره جستن از جذابیت‌های طبیعی یک منطقه، شامل ویژگی‌های فیزیکی و فرهنگ بومی است و اکوتوریست پس از مشاهده جذابیت‌ها بدون این که خللی در آن وارد آورد یا آن را تخریب کند، محل را ترک می‌کند (سازمان ایرانگردی و جهانگردی، ۱۳۸۰).

امانی (۱۳۸۳)، معتقد است که یک تعریف جامع برای اکوتوریسم باید از جنبه‌های علمی، اجتماعی و اقتصادی بر محورهای اساسی

زیر تأکید داشته باشد:

الف. علمی: شناخت خوب و مورد توجه قرار دادن ظرفیت طبیعی اکوسیستم‌ها برای تضمین هر چه بیشتر حفاظت، بازسازی و تولید بهینه پایدار آن‌ها؛ حفاظت از میراث‌های طبیعی و فرهنگی در عرصه‌های گردشگری و با ارزش کردن میراث‌ها، با اطلاع‌رسانی، فرهنگ‌سازی و آموزش دائمی به مردم و جوامع محلی و همچنین گردشگران؛

ب. اجتماعی: شناخت و احترام به نقش‌های بسیار مهم مردم و جوامع محلی و مشارکت دادن آنان در تصمیم‌گیری‌ها، برنامه‌ریزی‌ها و اجرای پروژه‌ها؛ احترام به ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، نیازهای معیشتی و آداب و رسوم مردم و جوامع محلی؛

ج. اقتصادی: درآمدزایی برای مردم و جوامع محلی و تقسیم عادلانه درآمدها؛ اختصاص دادن سهمی از درآمدها برای مدیریت و حفاظت از میراث‌ها.

اکوتوریسم یک گردشگری طبیعت محور است که شامل آموزش و شناخت محیط زیست طبیعی است و به گونه‌ای مدیریت می‌شود که به طور اکولوژیکی پایدار باشد، بر این اساس اکوتوریسم از مؤلفه‌هایی از قبیل حفاظت، آموزش زیست‌محیطی، سودرسانی به مردم محلی و توسعه اقتصادی تشکیل شده است. اکوتوریسم یک اکسیر نیست، اکوتوریسم یک راه ساده برای بهره‌گیری اقتصادی از عرصه‌های طبیعی است (Nianyong & Zhung, 2001). بنابراین ضمن بهره‌گیری از فرهنگ، سوابق تاریخی و نمونه‌های طبیعی منطقه، حفظ و احترام به اکوسیستم، فرصت‌های اقتصادی و درآمدزایی نیز برای مردم محلی ایجاد می‌شود و زمینه حفظ و حمایت جدی‌تر از جذابیت‌ها، با منابع مالی تازه‌تر فراهم می‌آید (سازمان ایرانگردی و جهانگردی، ۱۳۸۰). موهان^۱ (۲۰۰۲) بیان کرده است که هر برنامه توریستی را که شامل چهار بخش عمده زیر باشد می‌توان یک برنامه اکوتوریستی دانست:

(۱) وابسته به طبیعت باشد

(۲) از نظر اکولوژیکی پایدار باشد

(۳) آموزش و تفسیر ارزش‌های آن محل مهم‌ترین بخش آن باشد.

(۴) جوامع محلی و میزبان در آن مشارکت داشته باشند.

۳- نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای عوامل مرتبط با توسعه اکوتوریسم در جوامع محلی

۳-۱- نقاط قوت

- جاذبه‌های طبیعی گوناگون، تنوع گیاهی و جانوری غنی، حیوانات وحشی و انواع گوناگونی از پرنده‌ها و پروانه‌ها را به اکوتوریست‌ها معرفی می‌نماید
- ورود مردم غیربومی به منطقه به دلیل منابع طبیعی و فرهنگی جذاب
- فعالیت سازمان‌های غیردولتی محلی جهت توسعه گردشگری و حفظ منابع طبیعی در برنامه‌های توسعه مهارت‌ها، توسعه طرح‌های کوچک در سطح ملی و محلی
- دسترسی جامعه میزبان به زیرساخت‌های گردشگری و تسهیلات دیگر همانند مرکز اطلاعات محلی، پاسگاه و مرکز بهداشت
- حفظ میراث فرهنگی
- توسعه صنایع دستی محلی (Bhattacharya & Kumari, 2004)
- ایجاد بدیل‌های اشتغال به دلیل تنوع بیشتر در فعالیت‌های اقتصادی
- افزایش اشتغال و درآمد محلی (Tisdell, 2003)
- ورود سرمایه بیشتر به جامعه و به تبع آن رشد و افزایش درآمد
- ارتقاء ارزش زنان و مشارکت آن‌ها در فرایند تصمیم‌گیری و درآمدزایی برای آن‌ها (Bauer et al, 2002).

۳-۲- نقاط ضعف

- عدم نگهداری زیرساخت‌های گردشگری موجود که توسط دولت احداث شده است
- دسترسی محدود به جاده‌هایی که به سمت مناطق میزبان هدایت می‌شوند
- همکاری کم میان مردم محلی
- سرمایه‌گذاری‌های کم مردم محلی در پروژه‌های منابع طبیعی
- کمبود آموزش‌های ساکنین منطقه جهت خدمت‌رسانی به اکوتوریست‌ها

- نیاز اکوتوریست‌ها به خدمات با کیفیت بالا
- سیستم ارتباطی ضعیف با محیط بیرون (همانند خط تلفن، اینترنت)
- فقدان خدمات پزشکی فوری
- عدم مشارکت بین بخش گردشگری و بخش جنگلداری
- عدم وجود مقررات امنیتی برای اکوتوریست‌ها (Bhattacharya & Kumari, 2004)
- نبود کارکنان شایسته
- حمایت‌های علمی ضعیف (Nianyong & Zhung, 2001).

۳-۳- فرصت‌ها

- بسیج اجتماعی
- ایجاد مهارت‌ها یا دانش در جامعه محلی مانند طب گیاهی
- گسترش و گوناگونی تولیدات اکوتوریسم که مخاطبان جدیدی را جذب خواهد کرد
- بهبود سیستم ارتباطی
- ترویج اکوتوریسم که رشد اقتصادی را در منطقه به همراه خواهد داشت
- تدارک آموزش اکوتوریسم جامعه محور که می‌تواند منجر به توسعه اکوتوریسم در مناطق اطراف شود (Bhattacharya & Kumari, 2004).

۳-۴- تهدیدها

- وابستگی اقتصاد جامعه به گردشگری و جهت‌گیری به سمت سرمایه‌گرایی
- گرایش جامعه به یک اجتماع مصرفی (Bauer et al, 2002)
- مهاجرت مردم از بیرون به منطقه میزبان به خاطر ازدیاد فرصت‌های شغلی ایجاد شده

• اثرات منفی زیست‌محیطی در صورت عدم مدیریت صحیح اکوتوریسم. اکوتوریسم به علت معرفی گونه‌های ناشناخته، رشد جمعیت انسانی و بهره برداری از منابع برای بازارهای بیرون، در صورت عدم مدیریت و برنامه‌ریزی صحیح، خسارات و تهدیداتی را به همراه دارد که همه این‌ها می‌تواند سبب کاهش تنوع زیستی و انقراض گونه‌ها شود (Sitnik, 1999)

• ورود بیش از حد اکوتوریست‌ها به منطقه

• اثر منفی روی فرهنگ اجتماعی مردم (Bhattacharya & Kumari, 2004).

۴- راهبردهایی برای توسعه اکوتوریسم

برای توسعه اکوتوریسم می‌توان از چهار جنبه به موضوع توجه کرد:

(۱) یادگیری شامل: استفاده از تجربه دیگر کشورها به منظور جلوگیری از تکرار اشتباهات؛ جذب تجربیات بهترین عملیات صورت گرفته که شامل توسعه سیاست‌های اکوتوریسم، سیستم‌ها و مکانیزم‌های وضع قوانین، پژوهش و نظارت علمی، اقدامات مدیریتی و ... می‌باشد

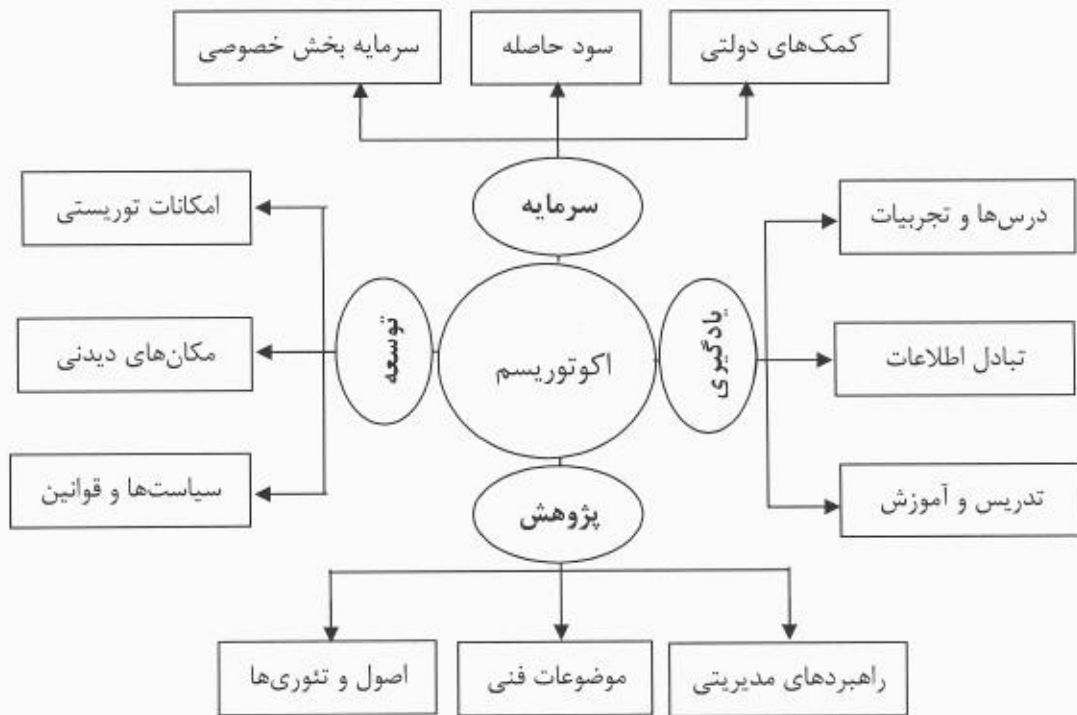
(۲) پژوهش: در خصوص مفاهیم و اصول اکوتوریسم؛ راهکارهایی برای موضوعات فنی و طراحی مدل‌هایی برای توسعه اکوتوریسم

(۳) توسعه: توسعه زیرساخت‌های اکوتوریسم و اماکن دیدنی

(۴) سرمایه‌گذاری: هم از طرف دولت و هم بخش‌های خصوصی، که این جنبه، توسعه را حمایت می‌کند؛ از طرفی سود حاصل از

اکوتوریسم مقداری از سرمایه مورد نیاز برای توسعه را فراهم می‌نماید. شکل ذیل به طور خلاصه نشان دهنده راهبردهای ذکر

شده می‌باشد (Nianyong & Zhung, 2001).

شکل ۱: راهبردهایی برای توسعه اکوتوریسم (Nianyong & Zhung, 2001)

۵- عوامل اصلی موفقیت در توسعه اکوتوریسم

کسب موفقیت در توسعه اکوتوریسم، مرهون عواملی است که پون^۱ (۲۰۰۲)، این عوامل را شامل موارد ذیل می‌داند:

- گسترش تولیدات و خدمات اکوتوریسم
- سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های اکوتوریسم
- بازاریابی: ترویج و انتشار مؤثر تولیدات، خدمات و تجربیات اکوتوریسم
- گسترش شبکه ارتباطی
- توسعه بخش زیست محیطی
- ایجاد نوآوری
- مشارکت جوامع محلی و
- حمایت از محیط زیست

^۱ . Poon

با توجه به این که یکی از عوامل مهم در توسعه اکوتوریسم، مشارکت جوامع محلی می‌باشد، بنابراین توجه به مشارکت این جوامع که جزء جدایی ناپذیر عرصه‌های طبیعی هستند، احساس می‌گردد. این همان بعد اجتماعی اکوتوریسم است که اکوتوریسم جامعه محور را شامل می‌گردد که نوعی از اکوتوریسم است که جامعه محلی در توسعه و مدیریت آن دخالت قابل ملاحظه‌ای دارند و سهم عمده‌ای از سودها درون جامعه باقی می‌ماند (Denman, 2001). بنابراین توجه به این مقوله ضروری می‌باشد.

۶- مشارکت جوامع محلی در توسعه اکوتوریسم

مشارکت مؤثر مردم محلی در فعالیتهای اکوتوریسم نقش بسیار مهمی دارد. معمولاً روستاییان که در طبیعت و در نزدیکی مناطق حفاظت شده و پارک‌های ملی زندگی می‌کنند، دارای درآمد کمی هستند و گزینه‌های اقتصادی پایدار زیادی ندارند. اکوتوریسم می‌تواند برای این دسته از مردم گزینه اقتصادی باارزشی به شمار آید. امتیاز دیگر اکوتوریسم برای روستاییان توانایی آن در تبدیل روستاییان به عوامل اجرایی مؤثر در حفاظت از مناطق طبیعی می‌باشد و چون رفاه آن‌ها وابسته به حفظ کیفیت محیط زیست است، از هیچ‌گونه تلاشی در حفاظت از آن دریغ نخواهند کرد. مردم محلی از دانش بومی زیادی در مورد محیط طبیعی خود برخوردارند که از اجداد خود به ارث برده‌اند و با آموزش کمی می‌توانند مستقیماً در فعالیتهای اقتصادی وابسته به اکوتوریسم مشارکت داشته باشند (رضوانی، ۱۳۸۰، به نقل از نویل‌گر). بنابراین جوامع محلی مهم‌ترین ارکان برنامه‌ریزی و اتخاذ تصمیمات در امر اکوتوریسم هستند؛ لذا باید همیشه مورد مشورت قرار گیرند؛ آن‌ها می‌توانند در تهیه، اجرا و حتی پیگیری و ارزیابی پروژه‌های اکوتوریسم مشارکت داشته باشند (امانی، ۱۳۸۳). در این خصوص بیتون^۱ (۱۹۹۸) روی اهمیت حمایت از جامعه در اکوتوریسم تأکید می‌کند و مشارکت جوامع محلی را مورد ملاحظه قرار می‌دهد، همچنین وی معتقد است که بدون تقویت مشارکت محلی نمی‌توان به موفقیت پروژه‌های اکوتوریسم امیدوار بود. کاتر^۲ (۱۹۹۴)، نیاز به دخالت جوامع محلی را در طراحی و مدیریت اکوتوریسم به ویژه در کشورهای در حال توسعه لازم می‌داند. دراکر^۳ (۱۹۹۱)، مدعی است که مشارکت محلی به صورت عام یک مؤلفه ضروری در توسعه پایدار و به طور خاص، یک مؤلفه اصلی در اکوتوریسم است. با وجود اهمیت این موضوع، هنوز یکی از چالش‌های موجود در صنعت اکوتوریسم، سطح پایین

^۱ . Beeton

^۲ . Kater

^۳ . Draker

مشارکت مردم محلی در این بخش می‌باشد (Poon, 2002). بنابراین لازم است راهکارهایی جهت افزایش مشارکت جوامع محلی در اکوتوریسم ارائه گردد.

برخی از راهکارهایی که سبب افزایش دخالت و در سطحی بالاتر، سبب مشارکت جوامع محلی در صنعت اکوتوریسم می‌شود شامل:

- دایر کردن صنایع کوچک

- گسترش جاذبه‌های اکوتوریسم پایدار

- به کارگیری مردم محلی به عنوان نیروهای کاری

- تدارک سرگرمی برای گردشگران با همکاری مردم محلی

- ایجاد جاذبه‌های فرهنگی

- به کارگیری مردم محلی به عنوان راهنما و اداره کننده تور

- ارائه وام‌های گردشگری برای استفاده مردم محلی

- حمل و نقل

- استفاده از کالاهای کشاورزی منطقه (Poon, 2002) و

- به کارگیری مردم محلی جهت ارائه فعالیت‌های آموزشی زیست محیطی به گردشگران (Panic, 2000)، می‌باشد.

در صورت مشارکت مردم محلی در پروژه‌های اکوتوریسم فوایدی حاصل می‌گردد که گارد¹ (۲۰۰۳)، آن‌ها را شامل موارد ذیل می‌داند:

(۱) مشورت با مردم محلی یا درگیر نمودن آن‌ها در مدیریت اجرای پروژه، موجب افزایش کارایی پروژه می‌گردد

(۲) دخالت بیشتر مردم محلی، نائل شدن به اهداف پروژه را تضمین نموده و سبب افزایش اثربخشی پروژه می‌گردد

(۳) هزینه‌ها، همانند هزینه‌های کارگری، هزینه‌های اجرا، نگهداری، نظارت و ارزشیابی پروژه‌ها با ذینفعان محلی تسهیم می‌شود

(۴) جامعه محلی می‌تواند به عنوان منبعی از اطلاعات و هم به عنوان منبعی برای جمع‌آوری اطلاعات مفید باشد. اطلاعات معتبر

در مورد نیازهای جامعه محلی، به عنوان اساس توسعه طرح‌های اکوتوریسم ضروری است. جهت حمایت از اکوتوریسم نیاز به

¹. Garrod

کسب دانش محلی می‌باشد. مردم محلی همچنین می‌توانند به خوبی گردآورنده اطلاعات نیز باشند، آن‌ها اغلب توانایی دسترسی به اطلاعاتی را دارند که کارشناسان حرفه‌ای جمع‌آوری داده‌ها، به آن‌ها دسترسی نخواهند داشت.

علاوه بر مطالب ذکر شده، در زمان بررسی مشارکت جوامع محلی در اکوتوریسم به عواملی برخورد می‌کنیم که از عوامل محدود کننده مشارکت آن‌ها در اکوتوریسم می‌باشند.

در یک کارگاه آموزشی که توسط سازمان غیردولتی SPAT¹ در سال ۱۹۹۸ در دومونیکا با موضوع "گردشگری میراث فرهنگی جامعه" برگزار شد، به شماری از عوامل محدود کننده مشارکت جوامع محلی در اکوتوریسم اشاره شد که موارد ذیل را در بر می‌گیرد:

- فقدان مشارکت بخش خصوصی با جوامع محلی

- نبود بازاریابی و ارتقاء تولیدات روستا

- فقدان آگاهی، مهارت‌ها و دانش چرایی و چگونگی

- عدم دخالت مردم محلی در تصمیم‌گیری‌ها

- فقدان زیرساخت و تسهیلات

- فقدان حمایت‌های مالی برای تجارت‌های کوچک

- عدم توجه به سیاست‌های دولت (Poon, 2002).

- نبود آموزش‌های زیست محیطی و تبادل ضعیف اطلاعات (Anonymous, 2007).

۷- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

اکوتوریسم با ایجاد اشتغال، افزایش سطح درآمد، متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی، افزایش سطح آگاهی‌های اجتماعی و ایجاد روابط گسترده بین جامعه میزبان و میهمان به حفاظت از میراث فرهنگی و محیط زیست طبیعی کمک کرده و با جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه، سبب توسعه اقتصادی روستا و به تبع آن توسعه یکپارچه روستایی می‌شود. بنابراین توسعه اکوتوریسم سبب افزایش حمایت عمومی و سرمایه جمعی در دسترس برای حفاظت زیست محیطی شده و بر این اساس توانایی فراهم نمودن سودهای اقتصادی

¹ . Small Projects Assistance Team

غیرمستقیمی برای جوامع محلی از محل منابع طبیعی را خواهد داشت. بر این اساس اجرای پروژه‌های اکوتوریسم مستلزم یک مدل فرابخشی توسعه پایدار و همکاری چند جانبه بین سازمان‌های محیط زیست، منابع طبیعی، گردشگری و سایر نهادها و بخش‌های مرتبط با طبیعت است.

از آن جایی که یکی از دینفعان اصلی در امر اکوتوریسم، جامعه محلی می‌باشد و به عنوان جامعه میزبان می‌تواند مشارکت چشمگیری در امر توسعه اکوتوریسم داشته باشد، بنابراین جوامع محلی باید در برنامه‌ریزی، اجرا و کنترل پروژه‌های اکوتوریسم نقش مؤثر داشته باشند و می‌توانند فعالانه در ساماندهی و اجرای فعالیت‌های مرتبط با اکوتوریسم مشارکت نمایند. با ارائه راهکارهای مناسب می‌توان این جوامع را درگیر فرایند توسعه اکوتوریسم نمود؛ در این جریان ممکن است با عواملی مواجه شویم که مشارکت جوامع محلی را محدود می‌نمایند که با مدیریت صحیح می‌توان این محدودیت‌ها را برطرف نمود. با توجه به اهمیت و جایگاه جوامع محلی در امر توسعه اکوتوریسم و عوامل محدود کننده این جریان، به منظور افزایش مشارکت این جوامع و دستیابی به اکوتوریسم جامعه محور و رفع محدودیت‌های موجود می‌توان پیشنهادات ذیل را مطرح نمود:

- وجود یک مکانیزم مناسب برای هماهنگی میان مسئولان ملی، بخش خصوصی، سازمان‌های مردم نهاد و جوامع محلی
- سرمایه‌گذاری و توسعه زیرساخت‌ها و تسهیلات لازم و همچنین تسهیل آموزش و ظرفیت‌سازی جوامع محلی جهت توسعه اکوتوریسم، توسط بخش دولتی
- تدارک آموزش برای تجارتهای کوچک
- استخدام افراد به عنوان نمایندگان برای ایجاد کارآفرینی
- شناخت فرصت‌های کلیدی برای روستاییان همانند معرفی خدمات جدید به گردشگران (آموزش زبان محلی، پخت غذای محلی و بازی‌های محلی توسط روستاییان)
- توانمندسازی جامعه محلی در فرایندهای تصمیم‌گیری در مورد توسعه اکوتوریسم
- انجام بخشی از تحقیقات مربوط به اکوتوریسم توسط بخش خصوصی
- همکاری سازمان‌های مردم نهاد در ارتقاء آگاهی مردم در زمینه توسعه اکوتوریسم، فرصت‌های بالقوه و ریسک‌ها

- استفاده از مشارکت جوامع محلی در تدوین و اجرای سیاست‌های مرتبط با توسعه اکوتوریسم
- برگزاری جلسات و کنفرانس‌هایی با ذینفعانی که تمایل به توسعه اکوتوریسم در منطقه را دارند
- سطح کافی حقوق مالکیت درون جامعه محلی

منابع مورد استفاده

۱. افتخاری، ع و ا. قادری. ۱۳۸۱. نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چهارچوب‌های نظریه‌ای). فصلنامه مدرس، دوره ۶، شماره ۲: ص ۲۳-۴۰.
۲. اشتری مهرجردی، ا. ۱۳۸۳. طبیعت‌گردی و پایداری: تعاریف، جنبه‌ها و ویژگی‌های آن. ماهنامه جهاد، شماره ۲۶۲: ص ۷۴-۸۱.
۳. امانی، م. ۱۳۸۳. طبیعت‌گردی یا گردشگری پاک. ماهنامه دهاتی، شماره ۱۲: ص ۸-۱۴.
۴. سازمان ایرانگردی و جهانگردی. ۱۳۸۰. جستاری درباره مفهوم طبیعت‌گردی یا جهانگردی زیست‌محیطی (طبیعت‌گردی). مرکز تحقیقات و مطالعات ایرانگردی و جهانگردی تهران.
۵. رضوانی، ع. ۱۳۸۲. نقش اکوتوریسم در حفاظت محیط زیست، محیط شناسی، شماره ۲۹ (۳۱): ص ۷۴-۹۳.
۶. نیازمند، م. ۱۳۸۵. طبیعت‌گردی، مبانی، مفاهیم و الزامات توسعه، سمینار آموزشی طبیعت‌گردی ویژه کارشناسان، کمیته ملی طبیعت‌گردی (طبیعت‌گردی).
۷. زاهدی، ش. ۱۳۸۲. چالش‌های توسعه پایدار از منظر اکوتوریسم، فصلنامه مدرس، دوره ۷، شماره ۳: ص ۸۹-۱۰۴.
۸. میرسنجری، م. ۱۳۸۵. راهبرد طبیعت‌گردی (گردشگری طبیعی) بر توسعه پایدار، فصلنامه جنگل و مرتع، شماره ۷۱: ص ۷-۱۰.

9. Anonymous., 2007. Sustainable Development-Based Ecotourism. Available at:
http://www.mekonginfo.org/mrc_en/doclib.nsf/

10. Bauer, G. P., J. Wylie, I. Schreiber and N. Tócomo. 2002. Sustainable Ecotourism Development in the Embera Indigenous Communities Chagres National Park, Panama.
11. Beeton, S. 1998. Ecotourism: A Practical Guide for Rural Communities. Collingwood: Landlink.
12. Bhattacharya, P. and S. Kumari. 2004. Application of Criteria and Indicator for Sustainable Ecotourism: Scenario under Globalization, Indian Institute of Forest Management.
13. Cater, E. 1994. Ecotourism in the third world: Problems and prospects for sustainability. In E. Cater and G. Lowman (eds) Ecotourism: A Sustainable Option? (pp.69-86).Chichester: John Wiley & Sons.
14. Denman, R. 2001. Guidelines for community-based ecotourism development. The Tourism Company, Uk. 28p.
15. Draker, S. P. 1991. Local participation in ecotourism projects. In T. Whelan (ed.) Nature Tourism: Managing for the Environment (pp: 132-163). Washington DC: Island Press.
16. Garrod, B. 2003. Local Participation in the Planning and Management of Ecotourism: A Revised Model Approach, Journal of Ecotourism 2 (1): 33-53.
17. Mohan Lal, K. G. 2002. Concepts and Trends Towards Ecotourism. Asian Productivity org's seminar on Ecotourism. Nepal.
18. Nianyong, H., Zhuge, R. 2001. Ecotourism in China's Nature Reserves: Opportunities and Challenges, Journal of Sustainable Tourism, No: 3(9): 228-242.
19. Panic, N. 2000. Environmental Education through Ecotourism in National Parks: Developing marketable environmental education products for protected areas in Albania, Bulgaria, Macedonia, Serbia and Montenegro. Institute for Protection of Nature of Serbia and Violeta Orlovic.
20. Poon, A. 2002. Challenges, Opportunities and Key success factors in Developing Sustainable Ecotourism Products in Caribbean Economies. Tourism Intelligence International Trinidad & Germany, Caribbean Development Bank.

21. Sitnik, M. 1999. Sustainable Ecotourism: The Galapagos Balance Biodiversity Programs
National Museum of Natural History, Smithsonian Institution, YALE F&ES BULLETIN.
22. Tisdell, C. 2003. Economic Aspects of Ecotourism: Wildlife-based Tourism and Its
Contribution to Nature, Sri Lankan Journal of Agricultural Economics 5 (1): 83-95.